

ŞURÂ

﴿ ٤٢ ﴾ سُورَةُ الشُّورَى

Şurâ Sûresi mekkîdir « عسق حم عسق » yâhud yalnız « عسق » dahi denilir.

Âyetleri - Kûfide elli üç, diğlerinde ellidir. Hılâf « عسق حم عسق » bir de « كَالْأَعْلَامِ » dadır.

Kelimeleri - Sekiz yüz altmış altıdır.

Harfleri - Üç bin seksen sekizdir.

Fasılası - زرلصب قدم harfleridir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

﴿١﴾ حَمَّ ﴿٢﴾ عَسَقٌ ﴿٣﴾ كَذَلِكَ يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا
فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٥﴾ تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرَنَّ
مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي
الْأَرْضِ إِلَّا إِنْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَخَذُوا مِنَ الْأَرْضِ أُورِثَةً وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾

Sh:»4219

﴿٧﴾ وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ
وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لِأَرْبَابٍ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ
وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٨﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً
وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ
وَلَا نَصِيرٍ ﴿٩﴾ أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ
وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠﴾

Meali Şerifi

عسق 1 حم 2 İşte böyle vahiy veriyor sana - senden evvelkilere de - Allah, o, azîz, hakîm 3

Onundur bütün Göklerdeki ve Yerdeki ve o, öyle ulu, öyle azîm 4 Ki Gökler hemen hemen üstlerinden

çatlıyacak gibi titreşiyorlar, Melekler hamd ile rablarına tesbih ediyorlar ve Yerdeki kimse için mağrifet

diliyorlar, uyan Allahdır ancak öyle gafur, öyle rahîm 5 Onun berisinden veliylere tutunanlara gelince:

onların da üzerlerine Allah gözcü, sen değilsin üzerlerine vekil 6 Ve işte böyle sana Arabî bir Kur'an

vahiyetmekteyiz ki Ümmülkurayı ve çevresindekileri sakındırasın ve o toplama gününün dehşetini haber

veresin onda şübhe yok, bir fırka Cennette, bir fırka saîrde 7 Dilese idi Allah elbet hepsini bir ümmet de

yapardı ve lâkin dilediğini rahmetine koyuyor da zalimlere gelince ne bir veliy

Sh:»4220

var onlara ne de bir nasîr 8 Yoksa ondan beride veliylrimi idindiler? Fakat Allahdır ancak veliy, ölüleri o

diriltir, ve her şey'e kadîr odur 9

﴿حَم • عَسَق﴾ - iki isim olmak gerektir. Onun için araları ayrılmış ve iki âyet sayılmış «

﴿حَامِيم﴾ lere mutabık olmak için « كَهَيْعَصَ » gibi bir isim olduğuna göre ayrılması başında diğer «

﴿كَذَلِكَ﴾ böyle - bu tarzı vahyile veya bervechi âti mazmun ile

﴿وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ﴾ ve « يُوحَى إِلَيْكَ ﴾ vahiy veriyor ve verir sana

sende evvelki Peygamberlere - Sahib keşşaf burada şöyle der: ya'ni bu Sûrenin mutezamın olduğu

meanî öyle meanîdir ki Allah tealâ onun mislini hem bu Sûrenin gayrısında sana vahyetmiştir hem de

senden evvelki Peygamberlere vahyeylemiştir. Bu suretle Allah tealâ bu ma'nâları Kuranda ve Semavî

kitabların hepsinde tekrar buyurmuştur. Çünkü bunlarda evvel âhir kullarına belîğ bir tenbih ve azîm bir

lûtuf vardır. « اوحى » buyurulmayıp da muzari' lâfziyle « يوحى » buyurulması da böyle iyha, âdeti

olduğuna delâlet içindir اھ. Bundan başka burada bir de şu ma'nâ vardır: Allah tealânın sana ve senden

evvelki Peygamberlere vahyinin tarzı bu « حم عسق » vahyi gibi, ya'ni bu Sûrede beyan ve ta'rif

olunduğu gibidir. Çünkü vahyin envarı bu Sûrenin âhırinde «

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ
« عسق » diye beyan olunacaktır. « أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بآذَنِهِ مَا يَشَاءُ »

da bu üç tarza remz olmak muhtemeldir. Sûrei «Nisâ» da «

« نَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّنَ مِنْ بَعْدِهِ »

bak.

5. ﴿تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ﴾ - Allah tealânın ulüvv-ü azameti

âsârını tasvirdir. Ya'ni Allah öyle yüksek ve öyle büyük ve azametlidir ki cismanî yükseklik ve

büyüklüğün

Sh:»4221

timsali olan Semâlar, o yüksek Gökler onun celâl ve azametinin heybeti altında üstlerinden çatlayıverecek

gibi ezilip titremektedir. « مِنْ فَوْقِهِمْ » denilmesi Allahın yüksekliği Semâların yüksekliğinin fevkında

olmasındandır. Zemahşerînin dediğine göre: Çünkü Allah tealânın celâl-ü azametine delâlet eden âyâtın

en büyükleri Semavâtın fevkında Arş ve Kürsî ve Arşın etrafında tesbîh ve takdis ile çalkanan sufufî Melâike

ve daha künhünü Allahdan başkasının bilemeyeceği melekûti uzmâ âsarıdır.

﴿وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ﴾ ve Arzdekiler için mağrifet isterler, - şefaât,

ilham ve taate sâik esbabı ihzar gibi vesîlelere sa'yederler. Bu ma'nâ ise umumiyyetle mü'mine ve kâfire

şâmil olur. Hattâ istiğfar eksiği örtmek ma'nâsına tefsir olunursa hayvan ve cemada bile âmm olur. Tekabül

karînesiyle mü'minlere tahsis olunduğu takdirde ise murad şefaattir.

﴿١٠﴾ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ذَلِكُمُ
اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿١١﴾ فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا
يَذَرُوكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١٢﴾ لَهُ
مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٣﴾

Sh:»4222

﴿١٣﴾ شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا
إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ
وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ
يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٤﴾ وَمَا

تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ
أُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٌ ﴿١٥﴾ فَلذَلِكَ
فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ آمَنْتُ بِمَا
أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ
لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اللَّهُ يَجْمَعُ
بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ
مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةً عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ
عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٧﴾

Sh:»4223

﴿١٧﴾ اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا
يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٨﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ
إِلَّا أَنْ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٩﴾

اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿٤٢٢٤﴾

Meali Şerifi

İhtilâf ettiğiniz herhangi bir şey hakkında da hüküm Allaha âiddir, işte de: o Allah benim rabbım ben ona dayanmaktayım ve hep ona sığınırım 10 O Gökleri ve yeri yaradan, size kendilerinizden çiftler yapmış, en'amdan da çiftler, sizi o suretle üretip duruyor, onun misli gibi bir şey yoktur ve o öyle semî' öyle basîrdir 11 Göklerin, Yerin kilidleri onun, rızkı dilediğine açar ve kısar, çünkü o her şey'i bilir 12 Sizin için: dinden Nuha tavsiye ettiğini ve sana vahyeylediğimizi ve İbrahime ve Musâya ve İsâya tavsiye kıldığımızı teşri' buyurdu şöyle ki: dinî doğru tutun ve onda tefrikaya düşmeyin, müşriklere bu da'vet ettiğin emir ağır geldi, Allah ona dileklerini seçecek ve yüz tutanları ona hidâyetle irdirecektir 13 Tefrikaya düşmeleri ise kendilerine ilim geldikten sonra sırf aralarında Bagy-ü ihtirastan dolaydır, ve eğer rabbından müsemmâ bir ecele kadar diye bir kelime geçmiş olmasa idi,

Sh:»4224

aralarında hukmi kaza mutlak icra edilir bitirilirdi, arkalarından kitâba vâris kılınanlar da ondan işkilli bir şekk içindedirler 14 Onun için sen durma da'vet et ve emrolunduğun gibi doğru git, onların hevalarına tâbi' olma ve de ki: ben Allahın indirdiği her kitaba iman getirdim ve emrolundum ki aranızda adalet yapayım, Allah bizim rabbımız sizin de rabbınız, bize amellerimiz, size de amelleriniz, sizinle aramızda hucdet yok, Allah hepimizi bir araya getirecek ve hep ona gidilecektir 15 Bu kabul olunduktan sonra Allah hakkında ihticaca kalkışacakların rabları huzurunda hucdetleri sakıttır, üzerlerine bir gazab ve kendilerine şedid bir azâb vardır 16 O Allahdır ki hakka dâir kitab ve mîyzan indirdi ve ne bilirsin belki saat yakındır 17 Onu inanmayan iymansızlar acele isterler, iman edenler ise hak olduğunu bilirler de ondan korkar sakınırlar, iyi bil ki o saat hakkında mücadele edenler her halde uzak bir dalal içindedirler 18 Allah kullarına lûtuftârdır, her dilediğini bir suretle merzuk kılar ve o öyle kaviy öyle azîz 19

10. ﴿وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ﴾ Siz ve gâvurların gerek Dine ve gerek Dünyaya

müteallık hakkında ihtilâf ettiğiniz her hangi bir şey ﴿فَحُكْمُهُ﴾ imdi onun hükmü - o ihtilâfı kesip

atacak hükmü ﴿إِلَى اللَّهِ﴾ Allaha âiddir. - Onu başkası değil o halleder. O cemi' günü haklıyı

haksızı o, ayıracak «فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ» ve «فَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ» i o yapacaktır.

Burası Resulün risâletinden hikâyedir ve yâhud yukarıki « أَوْحَيْنَا » karînesiyle bir « قل » emri

mukadderdir. Ya'ni de ki ﴿ذَلِكُمُ اللَّهُ﴾ işte o hâkim olan Allahdır. ﴿رَبِّي﴾ Benim rabbim

- malikim, sahibim ﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ﴾ ben ona tevekkül etmişim - bütün işlerimde yalnız ona

dayanmışımdır. ﴿وَأَلَيْهِ أُنِيبُ﴾ Ve hep ona yüz

Sh:»4225

tutarım - başımın sıkıldığı her müşkil işte ona müreccat eder, ona sığınır ona yalvarırım. 11.

﴿فَاطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ o Göklere ve Yeri yaradan

﴿جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ﴾ sizin için kendilerinizden, ya'ni kendi cinsinizden yine insan

olarak ﴿أَزْوَاجًا﴾ çiftler, dişiler yaratmıştır. - Hakınızda minnete lâayık bir ni'met. maamafih bu

insanlara mahsus değil ﴿وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا﴾ en'amdan da çiftler - ya'ni en'am için de

cinslerinden çiftler yaratmıştır. Yâhud sizin menfeatiniz için en'amdan da erkekli dişili sınıf sınıf eşler

yaratmıştır. - Bu fıkranın zikrinde insanların hayvanlara müşareketi haysiyetini bir ihtar vardır. Çünkü

izdivac ve tenâsül, esas itibariyle hayvanî bir haslettir. ﴿يَذَرُوكُمْ فِيهِ﴾ sizi onun içinde, ya'ni:

zikrolunan bu yapı, bu tezvic tedbiri içinde zürriyyetlendirip üretiyor. Bu suretle sizin eşleriniz, emsalleriniz,

evlâdlarınız oluyor, çoğalıyorsunuz, fakat ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ onun misli gibi bir şey yok -

doğrudan doğru onun misli bir şey bulunmak şöyle dursun ona benzer bile bir şey yoktur. Bu kavli kerîm

nefyi teşbih ile tevhid ve tenzihte muhkem belîğ bir nasıttır. Misline teşbihi nefyden murad kendine teşbihi

nefyide mubalâğadır. Netekim « مِثْلِكَ لَا يَبْخَلُ » senin gibi bir zat bahıllık etmez derler.

Bununla onun zatından buhlün nefyini murad ederler, nefyide mubalega kasdıyle kinâye üslûbuna

giderler. Bu ma'nâ lisanımızda da çok şayi'dir. Meselâ senin gibi bir zat ona tenezzül eder mi? desek sen

ona tenezzül etmezsin demiş oluruz. Bunda mubalega ile beraber ba'zan ta'zîm de kastedilir. Dolayısıyla

nefyide doğrudan doğru kendine nisbeti tesavvur bile caiz olamayacağına bir işaret gibi incelik vardır.

Ba'zan da bu bir

Sh:»4226

istidlâl neş'esi verir, hattâ bu kinâye ma'nâsı o kadar kuvvetlidir ki burada hakıkatî üzere «Allaha benzer bir

şey yok» denilse idi kinâye tarıkile zatını nefî şâibesi bulunacağından dolayı güzel olmazdı. Sahib Keşşaf

der ki: bunun kinâye olduğu ma'lûm olunca Allah gibi bir şey yok demekle misli gibi bir şey yok demek

arasında kinâyenin verdiği faideden başka bir ma'nâ farkı olmadığı anlaşılır ki ikisinin de ma'nâsı zatından

mümaseleti nefîdir, Allahın misli yok demektir. اهـ .

MÜMASELET, hakıkatte iştirâk, ya'ni sıfati zatıyyede benzeyiştir, makamını tutabilecek surette ehassı sıfatta iştirâk diye de ta'rif edilmiştir. Bu izaha göre asıl ma'nâ mümaselet suretiyle teşbihi nefyolmuş oluyor.

Bununla beraber mümaselete yakın bir surette teşbihin nefyi denilmek daha muvafıktır. Alûsî der ki: min

küllî vechin müşabeheti nefiydir. Bunda her hangi bir şeyin ona eş olabilmesinin nefyi de dahildir. Bu

âyetin makabline vechi irtibatı da budur. Bu sevk «ihlâs» taki « وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ »

mazmunudur. Ebûssüudun beyanına göre irtibatı şu ma'nâ iledir. Bu bedi' tedbirin cümlesinden bulunduğu

şuunattan hiç bir şeinde onun misli yoktur. Ya'ni onun yaptığı gibisini yapacak yoktur اهـ . Ragıbın hikâye

eylediği diğer ma'nâya göre onun sıfati gibi sıfat yoktur denilmesine de buna yakındır. Gerçi Allah tealânın

ahlâk ve evsafından ilim ve irâde gibi ba'zıları ile insanın da vasıflandığı varsa da o sıfatların Allah tealâda

ki hakıkati insanlardaki gibi değildir. Buna bilhassa işaret için de buyuruluyor ki

﴿ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴾ ve o öyle semî' öyle basî'dir. - Ya'ni misli olmiyan semî' ve

basî'dir. Mesmuatın ba'zısını değil, hepsini iştir. Mubsarat ve mevcudatın hepsini görür, hem insanlarda

olduğu gibi âfaktan hassenin teessürü tarikiyle değil, hudustan, tehayyül ve tevehhüm arî tam ve kadîm bir

idrâk ile bilerek. Gerçi

Sh:»4227

«

اِنَّا خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا

بَصِيرًا» buyurulduğu üzere insanı bir semî basîr yapmıştır. Fakat o böyle mec'ûl ve «

يَذُرُّكُمْ فِيهِ» mantukunca yaradılıp duran semî ve basîr değil, o sem'u basarları yaratan ve onları

mülkünde zapt-u idâre eden misli yok kadîm, muhîf, hakîkî bir semî ve basîrdir. Edilen inâbeleri yapılan

ilticaları işittir, bütün ihtiyacı görür gözetir. 12. ﴿لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

onundur bütün Göklerin ve Yerin kilidleri - hiç kimsenin irişemediği, el süremediği hazîneleri, gizli servetleri

﴿وَيَقْدِرُ﴾ dilediğine rızkı açar ﴿يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ kısar da - kimisine

bol verir kimisine dar, aynı kimseye de ba'zı bol ba'zı dar. ﴿اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ Çünkü

o her şey'e alîmdir. - Hepsini her cihetiyle pek iyi bilir, her yaptığını gereği gibi bilerek yapar, her

dileyişinde, dar vermesinde de bir hayr-u hikmet vardır. Bu cümle böyle makabline ta'lil, maba'dine de bir

temhiddir ki « اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ » mantukunca iradî bir emr olan teşriin kemali ilmile

de alâkasını gösterir. Ya'ni mücerred bir meşiyyet ve irâde değil, her şeyi bilen bir ilim ile müterafık bir

hukm-ü hikmet ile 13. ﴿شَرَعَ لَكُمْ﴾ sizin için teşrî' buyurdu. - Ey Muhammed ve ümmeti! sizin

hayr-ü menfeatiniz için şeriat olmak üzere vaz,u takrir buyurdu, açık yol umumî kanun yaptı:

﴿مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا﴾ dînden Nuha tavsiye buyurduğunu

﴿وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ﴾ ve sana vahyelediğimizi - Sürenin başında «

﴿كَذَلِكَ يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَإِلَى الدِّينِ مِنْ قَبْلِكَ﴾ buyurulduğu üzere ta Nuhtan

sana gelinceye kadar geçmiş ülül'azm Enbiyaya ve bâ husus

﴿وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى﴾ İbrahime ve Musâya ve İsâya

tavsiye ettiğimizi ﴿أَنْ﴾ şöyle ki ﴿أَقِيمُوا الدِّينَ﴾

Sh:»4228

dîni ikame edin - kaim, dürüst, doğru kılın doğrultun, doğru tutun, doğru dîn tutun ve doğru tutun.

DİN, ihtiyarî fiillerin iyiliğine veya kötülüğüne göre sonunda iyi veya kötü bir neticeye varacağına, sevab

veya ıkab bir akibete sebep olacağına inanarak Hak tealâ indinde en güzel akibete irmek için tutulacak

yoldur. Bu suretle dîn insanları tabiatte cereyan eden cebr-ü ıztırar tazyiklerinin üstüne istekleriyle

yükseltecek olan bur hurriyyet yolu, ya'ni hurriyyet ve irâdenin muvaffakiyyet ve mes'uliyeti kanunudur.

Onun için bütün tabiatlerin fevkında her şey'in halikı, « لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ » her şey'e alîm olan

Allah tealânın hukm-ü irâdesine yükselmeden doğru dîn bulunamaz. Dinin doğrusu «

« اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ » diye

beyan buyurulan sıratı müstakim, tevhid ile Allah tealânın hukmüne iman ve itaat, ya'ni islâmdır. Onu

doğru tutmak da erkânını halelden muhafaza ederek âyât ve edillesinden doğrusunu anlayıp iman ve

amelde ihlâs ile tatbik etmektir. Doğru tutun ﴿وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾ ve onda tefrikaya

düşmeyin - muhtelif hevalara veya müteaddid ilâhlara tabi' olup da asıl dîni ikame etmekte ihtilâf

çıkarmayın, dağılmayın - işte bu emr ile bu nehiy tâ Nuh aleyhisselâmdan Muhammed aleyhisselâma

kadar gelen sahib şerîat Peygamberlerin hepsine emr-ü tavsiye olunan bir dîn kanunı esasisî, bir dîn

şerîatidir ki bütün Peygamberler bunu tatbik için gönderilmiş, hepsi zamanındaki dîn bozukluklarını

düzeltilmek için doğru dîn ile gelmiş, tefrikayı kaldırmak için tevhide da'vet eylemiştir. Her birinin zamanına

göre şerîatlerinin furuatında yekdiğerini nâsîh muhtelif ahkâm bulunmakla beraber ümmeti Muhammede

şerîat yapılan bu asılda bu islâm esasında hepsi müttefikdir.

Muhyiddini Arabî Futuhati mekkiyyesinin sonunda vasiyyet babında bu âyetten başlayarak der ki: Allah

tealâ vasiyyet âmmede «

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ
وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا
تَتَفَرَّقُوا فِيهِ

Sh:»4229

buyurdu. İmdi Hak sübhanehu ve telâ ikamei dini ki o her zaman ve millette vaktin şer'idir, onun üzerinde

ictima' etmemizi ve onda tefrika çıkarmamaklığımızı emreyledi. Çünkü «

يَدُ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ» dir. Kurt da sürüden ayrılan koyunu yer, ki cemaatin bulunduğundan

kaçıp uzaklaşarak yalnız kalandır. Bunun hikmeti: çünkü Allah tealânın ma'bud bir ilâh olarak düşünülmesi

ancak esmai hüsnâsı haysiyyetiledir. Bu esmâi hüsnâdan muarra olması haysiyyetiyle değildir. Onun için

esmâsının kesreti ile beraber aynını tevhid lâzımdır. O mecmuu ile ilâhdır. Bundan dolayı yedullah ya'ni

kuvvet, cemaat iledir. Hukemâdan birisi vefat ederken evlâdına vasiyyet etti bir cemaat idiler, bana bir

kucak değnek getirin dedi getirdiler, tuttu onları toplayıp bir deste yaptı, bunu böyle toplu olarak kırın dedi,

kıramadılar sonra dağıttı birer birer kırın dedi, kırdılar, işte dedi siz de benden sonra böylesiniz, toplu

olduğunuz müddetçe mağlûb olmazsınız, ayrıldınız mı düşmanınız fırsat bulur, sizi mahveder. Ve işte dini tutacak olanlar da böyledir. İkamei dîn hususunda ictima edip de dağılmadıkları takdirde düşman onları kahredemez. İnsan kendi nefsinde de böyledir. Nefsinde kendini toplayıp da Allahın dinini ikameye azmettiği vakit ne İnsten ne Cinden bir Şeytan vereceği vesvese ile onu imanın ve Melekin müsaadesi karşısında mağlûb edemez اهـ .

﴿مَاتَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ﴾ Müşriklere ağır geldi ﴿كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ﴾

senin kendilerini da'vet edip durduğun şey - o putlardan o şirk ve tefrikadan vaz geçip tevhid ile islâma

girmek, dini doğrultmak işi ﴿اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ Allah ona: dînine veya

kendisine dilediğini seçer, derer ﴿وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ﴾ ve kim gönül verirse ona

onu muvaffak kılar - o doğru

Sh:»4230

yola onu çıkarır. 14. ﴿وَمَا تَفَرَّقُوا﴾ O ayrılanların ayrılmaları ise - gerek Peygamberlere karşı

ayrı baş tutarak muhalefet etmeleri, gerekse onların arkasından ümmetlerinin dînde tefrika çıkararak

birbirleriyle uğraşmaları - başka bir sebeble değil

﴿الَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ﴾ ancak kendilerine ilim geldikten sonra - tefrikanın

muzırr ve akıbeti fena olduğu Peygamberlerin tebliğiyle ve hattâ bittecribe ma'lûmları olduktan sonra

﴿بَغِيًّا بَيْنَهُمْ﴾ aralarındaki bagyden dolayıdır. - Kıskançlık, çekememezlik Dünya hırsı ile

haksız istekler, aşırı sevdalar yüzünden. Demek ki ilim insanların salâhı için kâfi değildir. Nefsi emmarenin

öyle kötü hissiyatı vardır ki insanları bildiklerinin hılâfına açık açık fenalıklara sevkeder, onun için ahlâkı

beşerin ıslâhı işinde ilimden başka hissiyatın tehzihi için bir terbiyei ameliyye dahi lâzımdır. Dinî terbiyenin

bu haysiyetle de ehemmiyeti mahsusası vardır. Madem ki ilim böyle idi: bu kadar Peygamberlere «

﴿لَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾ buyurulmuş idi o halde bunu dinlemeyip o tefrikayı çıkaranlar hemen ilmin

muktezası olan cezalarını görmek lâzım gelmez mi idi? Denilirse

﴿وَلَوْ لَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ﴾ ve eğer rabbından bir kelime geçmiş olmasa idi -

﴿إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ müsemâmâ azâb için ezelde bir vakt-u saat takdir edilmiş bulunmasa idi

bir ecele kader diye «فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ» olacak olan Kıyamet

gününe te'hîr edilmiş olmasa idi ﴿لَقَضَىٰ بَيْنَهُمْ﴾ aralarında hüküm icra edilirdi - hemen

ayrıldıkları sırada cezaları verilir, işleri bitirilir idi. Lâkin «بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ» buyurmuş o

icrayı muayyen bir müddet ile ceza gününe te'hîr eylemiştir.

﴿وَإِنَّ الَّذِينَ أُوْرثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ﴾ onlardan

Sh:»4231

sonra kitaba varis kılınanlar ise - o Peygamberlerin arkasından kitaba varis kılınan, ya'ni şimdi asrı

Muhammedîde bulunan ehli kitab da ﴿لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٌ﴾ ondan, ya'ni kitaplarından

muhakkak bir şekk içinde muztarib bulunuyorlar 15. ﴿فَلِذَلِكَ﴾ şimdi onun için - ya'ni emr ü şeriat

öyle ikamei din, hal de böyle bagy-ü tefrika şekk ü iztrab içinde olduğundan dolayı ya Muhammed!

﴿فَادْعُ﴾ sen hemen da'vet et - o doğru dine tevhid ve islâm dinine çağır

﴿وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتُ﴾ ve emrolduğun gibi doğruluk et, doğru git

﴿وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ﴾ de onların - ya'ni gerek Müşriklerden ve gerek Ehli kitabdan da'vet

eylediğin halkın hevalarına uyma - onların muhtelif, hakka muhâlif bâtil arzularına tâbi' olma, çünkü dînin

eğilmesi tefrikanın sebebi hep hevaya tâbi' olmaktır. Onlara uyma ﴿وَقُلْ﴾ ve de ki ben

﴿أَمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ﴾ Allahın indirdiği her kitaba iyman getirdim -

ba'zısına inanıb da ba'zısına inanmamazlık etmem ve şekk üzere değilim

﴿وَأُمرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ﴾ ve emrolundum ki aranızda adalet yapayım - Allahın ahkâm

ve şeriatini adâlet ile tebliğ ve icra eyliyeyim. O zulüm menbaı olan, şunun bunun hevasıyla yapılan şirk-ü

bagy hükümlerini atıp, Hak hukmiyle Allah için herkes arasında adâlet edeyim. Bundan anlaşılır ki dini

doğrultmanın en mühim tezahüratından birisi zulüm hükümlerini kaldırıp adâlet yapmaktır. Bu da Allahı bir

bilip dînine doğru sarılmakla olur. ﴿اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ﴾ Allah bizim de rabbımız sizin de

rabbınız - hepimizin hâlikımız, hâkimimiz, mevlâmız ﴿لَنَا أَعْمَالُنَا﴾ bizim amellerimiz bizim -

iyiliğinden

Sh:»4232

kötülüğünden siz mes'ul olmazsınız, karşılığında sevabı veya ıkabı bize aiddir.

﴿وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ﴾ Sizin amellerinizde sizin - onun da mes'uliyyeti sizin, kâr ve zararı, cezası

size aiddir. ﴿لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ﴾ sizinle bizim aramızda hucdet yok - husumet ve

ihdicaca mahal yok. Ey Ehli kitab! çünkü bu beyan ve isbat ile hak, zâhir olmuş, başkaca münakaşaya hâcet

kalmamıştır. ﴿اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا﴾ Allah aramızı cem'edecek - yevmül' cemî olan Kıyamet

günü hepimizi bir araya toplanıp hükmünü verecek ﴿وَالِيهِ الْمَصِيرُ﴾ ve hep ona gidilecektir.

- Her neye tapılır, her ne emele hizmet edilirse edilsin, nihayet herkesin varıp hesap vereceği merci' yalnız

Allahdır. « لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا » mazmununu tazvih için buyuruluyor ki: 16.

﴿وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُحِيبَ لَهُ﴾ ona icâbet

olunduktan sonra, ya'ni Allaha icabet olunduktan, bu beyan mucebince bütün indirdiği kitaba iman edilip

emri istikametle tutulduktan sonra Allah hakkında yâhud Allahın dini hakkında münakaşaya kalkışacak

olanların ﴿حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ hucetleri rabları indinde sakittir. - Ne nazari

ne amelî, ne naklî ne aklî hiç bir tutamakları kalmaz. Hucet ancak eğriliğe ve eğrilere karşı müteveccih

olur. İlmen ve amelen zâhir olan hak ve istikamet karşısında yapılan münakaşa sırf bir bagy ve haksızlık

i'lânından ibaret kalır, onun için indallah hucetleri sakıt olduktan başka ﴿وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ﴾

hem aleyhlerinde bir gadab ﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ hem de haklarında şedid bir azâb

vardır.

Sh:»4233

17. ﴿أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ﴾ Allah odur ki ﴿اللَّهُ الَّذِي﴾ hem hakkıla

kitab indirmiştir. - Hakkı, hukmi hakkı beyan için hakk olarak, hak nübüvvet ile kitab cinsini, bâhusus Kur'anı

indirmiştir. ﴿وَالْمِيزَانَ﴾ hem de mîzan - muvazene kanunu, adâlet, ki bu sayede eşya tartıldığı

gibi a'mal de tartılır akl-ü nakilde hukmi hak tezâhür eder ve ona göre cezası verilir.

﴿وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ﴾ ve ne bilirsin belki saat yakındır - amellerin

tartılıp hesabın görüleceği o Kıyamet günü gelmek üzeredir. Çünkü 18.

﴿يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا﴾ ona imanı olmiyanlar onu isti'cal

ederler. - Çabuk oluversin diye iviyorlar. Ki bu ivmek hâlen ve kalen olmak üzere iki vechiledir. Birisi,

olacağına inanmadıkları için doğru ise hani ne vakit o va'd «

﴿مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ diye eğlenmek suretiyle kavlen isti'cal ederler.

Bir de imyanları olmadığı için küfürle haksızlıkla muvazenenin bozulmasına, nizamı âlemin ihlâline sebep

olmak suretiyle fi'len isti'cal ederler. ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا﴾ imyan edenler

ise ondan hazer üzere bulunurlar - mîzanlarının hafif gelmesinden korkarlar da salâh ve hasenatlarını

artırmak, ziyade sevaba nâil olmak için korunurlar. ﴿وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ﴾ Ve bilirler

ki o haktır, muhakkak olacaktır. ﴿أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ﴾ iyi bil ki

o saat hakkında şübhe uyandıрмаğa kalkışanlar ﴿لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ﴾ her halde uzak bir

dalâl içindedirler. - Haktan çok uzağa sapmışlardır. Âlemin fanîliği delâiline nazaran saatin vukuu hemen

hemen mahsûs denecek kadar kuvvetli iken onun cevazına yol bulamıyan ondan ötesine hiç

bulamaz.

19. ﴿اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ﴾ Allah ıbadına lâtıftir - ubudiyetini bilen, vazifesini doğru yapan

kullarına (âbidlerine) çok lûtfkârdır. Onları envar lûtfundan öyle şadkâm eder ki akıllar onun ihatasından

âcizdir. ﴿يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ﴾ her dilediğini bir suretle merzuk kılar - ıbadından her birini hikmeti

balığayı tezammun eden meşiyetine göre bir nevi' lûtf ile mümtaz kılar

﴿وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ﴾ ve o öyle kavî öyle azîzdir-ki her şeye ve herkese karşı dilediği gibi

iradesini infaza ve va'dini incaza kâdir ve hiç bir sebep ve suretle mağlûb edilmez her vechile galibdir.

Onun için dînini doğru tutan kullarını o korkunç saat geldiği zaman zelîl etmez, kuvvet ve izzetiyle türlü

eltafından nasıbedar edecektir. Bu lûtfun saatten sonra zikri ibtidaî değil, müterettib bir va'dolduğunu iş'ar

eder. Burada ıbadın izafeti ya şeref için olarak «وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا»

buyurulan mü'minleri gösterir ve yâhud âbidin cemıdır. Bu suretle hem bu va'din iman ve ubudiyyete

terettübünü iymâ eyler, hem de esas it'bariyle bu terettübün zarurî olmayıp lûtf ve meşiyeti ilâhiyye eseri

olduğunu anlatır.

İlmi dînin mevzuu iradî fiıller olduğına tenbih ve bu lûtf ve va'din niyyet ve iradeye terettübünü tavzıh

için buyuruluyor ki:

﴿٢٠﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ
كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ

نَصِيبٍ

Sh:»4235

﴿٢١﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ
اللَّهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٢﴾ تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ
وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ
الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ
﴿٢٣﴾ ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ
وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ
﴿٢٤﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَإِنْ يَشَاءِ اللَّهُ يَخْتِمْ

عَلَى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٥﴾ وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ
وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٦﴾

Sh:»4236

﴿٢٦﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ
مِنْ فَضْلِهِ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٧﴾ وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ
الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ
بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾ وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ
مَاقِنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٩﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ
خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ وَهُوَ عَلَى
جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ ﴿٣٠﴾

Meali Şerifi

Her kim Âhıret ekimi isterse ona ekinini artırırız, her kim de Dünya ekimi isterse ona da ondan veririz
amma Âhırette ona hiç nasîb yoktur 19 Yoksa onların şerikleri var, onlara dinden Allahın izin vermediği
şeyleri meşru' kıldılar öyle mi? Eğer o fasıl kelimesi olmasa idi aralarında hüküm icra edilir, bitirilirdi ve
şübhesiz ki zâlimler için elîm bir azâb vardır 20 Göreceksin o zalimleri kazandıklarından titrerlerken, o ise
tepelerine inmekte, iman edip güzel güzel işler yapanlar ise Cennetlerin hoş hoş ravzalarında, onlara
rablarının indinde ne dilerlerse var, işte bu o büyük fadıl 21 İşte bu müjdedir ki Allah iman edip iyi iyi işler
yapan kullarına tebşir buyuruyor, de ki buna karşı sizden yakınlıkta sevgiden başka bir ecir istemem ve her
kim çalışır bir güzellik kazanırsa ona onda daha ziyade bir güzellik veririz, çünkü Allah gafurdur şekûrdur
22 Yoksa Allaha iftira etti bir yalanı mı diyorlar?

Sh:»4237

Allah dilerse senin de kalbini üstünden mühürleyiverir, Allah batılı mahveder de kelimatı ile hakkı ihkak
eyler, şübhesiz ki o bütün sînelerin künhünü bilir 23 Hem odur ki o, kullarından tevbeyi kabul eder ve
kabahatlerden afiv buyurur ve her ne yaparsanız bilir 24 Ve iman edip salih ameller yapanlara icabet
buyurur, fazlından onlara ziyade de verir, küfredenlere gelince onlara şiddetli bir azâb var 25 Bununla

beraber Allah kullarına rızkı bol bol seriverse Arzda azar ve taşgınlı kederlerdi 26 Ve lâkin dilediği kadar bir mıkdar ile indiriyor, şübhesiz ki o kullarına habîrdir basîrdir 27 Ve öyledir ki o, ümidi kesmişlerken feyz indirir ve rahmetini neşr eder, o öyle veliy öyle hamîddir 28 O Göklerin ve Yerin yaradılışı ve onlarda ürettiği her dabbenin üretilişi de onun âyâtındandır ve o dileyeyeceği zaman onları toplamağa da kadirdir 29

20. ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ﴾ Her kim Âhıret harsı murad ederse -

HARS, aslı vaz'ında yeri onarıp tohum atmak demektir. Kamus şarihinin ıhtarına göre zeri'den eamdır. Sürmek ma'nâsına da gelir. Ragıbın dediği gibi mahrusa, ya'ni ekilen tarlaya ve ondan husule gelen ekine de ıtlak olunur. Asl olan bu iki ma'nâyı ekim ve ekin diye ifade edebiliriz. Bunlardan istiare tarikiyle, ileride kazanmak için yapılan sa'y-ü ameller ve onların semerat ve netayici hakkında da kullanılır, orf olmuştur netekim bu âyette de böyledir. Amel veya sevabı demektir. Bu âyet bize gösteriyor ki dîn işi bir hars, ya'ni ucunda hasılat almak kazanmak maksadiyle yapılan bir ekim, bir kültür işidir. Bu da ucunda murad edilen, ya'ni niyyet olunan gaye ve maksadla mütenasibdir. Bu haysiyyetle hars iki kısımdır. Birisi Âhıret gayesi Âhıret sevabı, diğeri de Dünya maslâhat ve menfeati matlûb olandır. Her kim dîn namına yaptığı ameli sırf Âhıret sevabına niyyet ederek yaparsa

﴿نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ﴾ biz ona harsinden ziyadelik veririz - ekinini, haslatını artırırız, ya'ni

Âhirette kat kat fazlasıyla vereceğimiz gibi Dünyasından da veririz, o lûtf ve rızk o suretle müzdad olur.

﴿وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا﴾ her kim de Dünya harsini murad ederse - Dünya

kârı için, ya'ni ölmezden evvel Dünya hayatta ireceği bir maslâhat ve gaye için çalışırsa

﴿نُوتِهِ مِنْهَا﴾ ona da ondan, o geçici Dünyadan veririz - «Hud» da ve «İsra» da geçtiği üzere

istediği kadar değil, amelinin haddi zatında değerinden aşağı olmamak üzere Allahın dilediği kadar

Dünyadan veririz ﴿وَمَالَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ﴾ ve fakat ona Âhirette hiç bir

nasib yoktur. - Buharîi şerifin başında dahi rivayet olunan niyyet hadîsi bu âyetin bir tefsiri gibidir. Şöyle ki «

انَّمَا الْأَعْمَلُ بِالنِّيَّاتِ وَلِكُلِّ أَمْرٍ مَانَوَى فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ
إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ
هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا
هَاجَرَ إِلَيْهِ» ameller, sırf niyyetlerledir. Ve her kişiye niyyet ettiği vardır. Meselâ her kimin hicreti

Allaha ve Resulüne ise onun hicreti Allaha ve Resulünedir, her kimin de hicreti ireceği bir Dünyaya yâhud

nikâh edeceği bir kadına ise onun hicreti de hicrete kalkıştığınadır». Bundan şu da anlaşılır ki murad

muhtelif fiillerin mukayesesi değil, aynı fiilin muhtelif niyetlere göre hüküm ve sevabını göstermektir. şu

halde yaptığı fiili, hangi fiil olursa olsun mücerred Dünya garaz ve maksadına irmek niyetiyle yapan

kimsenin Âhirette onun bir nasıb, bir ecr-ü sevab beklemeğe hiç hakkı yoktur 21.

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ﴾ yoksa onlar için bir takım şerikler mi var. - Bu âyetin yukarıya üç vechile

irtibatı vardır: bir kerre Âhirette nasıbi olmıyan ehli Dünyaya bir zecr-ü tahkır olmak üzere o bir âyetin

sonuna teallük eder. İkincisi Allahın izin vermediği şeyleri meşru' kılmak

Sh:»4239

için şeriat yapmağa kalkışmak Dünya harsi namına yapılan fenalıkların, şirklerin başında sayılmak lâzım

geleceğini ihtar eder. Üçüncüsü de ta yukarıdaki « شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ » âyeti mukabilinde

müşriklerin cinayetlerine tearruz eyliyor. Ya'ni Allahın şer'ine karşı gelmek için yoksa o müşriklerin o muasır

kâfirlerin bir takım şerikleri Allaha ortak olmak için şirket akd etmiş küfür şerikleri şeytanlar var ve istedikleri

gibi teşri' salâhiyyetini haiz bulunuyorlar da

﴿شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنَ بِهِ اللَّهُ﴾ dinden Allahın izin

vermediği şeyleri onlara meşru' mu kıldılar? - Meselâ müşriklik, müteaddid hükûmete tabiyyet, Âhireti

inkâr, zulüm, nakzı ahd, teklifi mâlâ yutak gibi Allahın izin vermediği, meşru' kılmadığı bir takım şeyleri teşri'

ediyorlar, diledikleri gibi din yapıyorlar öyle mi? Fakat Allahın meşru' kılmadığını meşru' kılacak hiç bir

kuvvet yoktur. İnsanların teşri'deki mesaîsi Allah tealânın izni hududunu aşmamalıdır.

﴿وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ﴾ Ve eğer fasıl kelimesi olmasa idi

aralarında hüküm icra edilmiş bitirilmişti. - Fasıl kelimesi azâbın bir eceli müsemmâya te'hırine dair ezelde

sebbeden kelime. Burada fasıl, hüküm veya beyan veya tefrik ma'nâlarına olabilir. Tefrik ma'nâsında:

mü'minlerle kâfirler beyninde «فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ» hükmü veya

müşriklerle taptıkları şeriklerin aralarının açılması, yâhud Dünya harsi hükmünün Âhret harsi hükmünden

ayrılması ma'nâları mülâhaza olunabilir. Maamafih aslı ma'nâ cezanın saatine te'hırı kazıyyesidir ki şununla

﴿وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ itmam ve beyan buyuruluyor. Ya'ni hak

dinin muktezası Allah şeriatinin hükmü olan fasıl ve

Sh:»4240

kaza ezelde vakt-ü saatine te'hır olunmakla icrasız kalmıyacaktır. Bütün zalimlere elîm bir azâb

muhakkaktır. O fasıl günü gelecek 22. ﴿تَرَى الظَّالِمِينَ﴾ göreceksin o zalimleri - Allahın izin

vermediği şeyleri meşru' tanıtmak için yol açarak, hüküm koyarak ceza vererek zulmeden ve onlara uyan o

zalimleri göreceksin ey muhatab ﴿مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا﴾ yaptıkları zulümlerle

kazandıkları vebalin dehşetinden korkular içinde titrerlerken ﴿وَهُوَ وَقَعَ بِهِمْ﴾ o ise

tepelerine inmekte. ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ iman edip iyi

ameller yapan kimseler ise ﴿فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ﴾ Cennetlerin hoş ravzalarında - en

hoş lâtf yerlerinde.

RAVZA, suluk, yeşillik mevki'ler olup bağların, bağçelerin en güzel oturulacak yerlerine iflak olunur. Öyle

ki ﴿لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ onlara rablarının indinde ne dilerlerse var - ya'ni o

Cennet ravzalarında olduktan başka rablarının huzurunda bulunacaklar, şerefi cemaliyle müşerref

olacaklar ve işte orada bütün dileklerine irecekler, ne isterlerse hâzır bulacaklar. ﴿ذَلِكَ﴾ işte bu -

mü'minlerin ireceği bu ikbal: böyle her dilediğini ve dileyeyeğini hazır bulmak saadeti

﴿هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾ o fadlı kebirdir. - Kadrini tahdid ve ta'yin kabil olmyan ve nihayetine

irilmek ihtimali bulunmyan büyük fadlı ilâhîdir ki bunun yanında bütün Dünya küçük, pek küçük kalır 23.

﴿ذَلِكَ﴾ işte bu - büyük fadıl, bu dinlediğiniz lûtuftur ﴿الَّذِي﴾ o müjdedir ki

﴿يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ Allah

o

Sh:»4241

iyman edip salih salih, güzel güzel ameller yapan kullarına müjdeliyor - Allah kullarına böyle lâttiftir.

﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ deki butebliğ-u tebşire karşı ben sizden bir ecir

istemem ﴿إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ﴾ ancak «مَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ» buna üç

ma'nâ vermişlerdir. Birinci: karabette sevgi, ya'ni hiç olmazsa size akrabalığımdan dolayı hukukumâ riayet

etmenizi isterim. Buharî, Müslim, Tirmizî ve daha gayrileri rivayet etmişlerdir ki: İbni Abbas Hazretlerinden

işbu «إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ» suâl olunmuş, Said ibni Cübeyr, âli Muhammed karabeti

deyivermiş, bunun üzerine İbni Abbas demiştir ki: acele ettin, Kureyşten bir batın yoktur ki Peygamber

aleyhisselâtu vesselâm bir karabeti bulunmasın, hiç olmazsa sizinle aramdaki karabete riayet edin اهـ .

Bunun hâsılı şöyle demek olur: Nübüvvet ve Risaletim ve rahmeten lil'âlemîn olmam haysiyetleriyle olan

hukukumu tanımiyorsanız, bari aramızdaki akrabalık hukukuna riayet edin de söylediklerimi, dinleyin,

düşmanlık etmeyin. İkincisi: bana karabeti olanları ya'ni akrabamı sevmenizi isterim, diye ma'nâ verenler de

olmuştur. Netekim Said ibni Cübeyrin sözü, bunu gösteriyordu. Ba'zıları bu karabeti Ali ve Fatime evlâdına

tahsis etmek istemişlerdir. Üçüncüsü: Âlûsinin nakl ettiği vechile Abd ibni Hamidin Hasenden rivayet ettiği

gibi yakınlakta meveddet, ya'ni güzel amellerle Allaha tekarrüb hususunda sevgi demektir ki kurbâ, neseb

yakınlığı değil, kurbet, ya'ni Allaha yakınlık ma'nâsıdır. Ve bu ma'nâ hem eammdir, hem de üstüne altına

daha muvafıktır. Zirâ buyuruluyor ki ﴿وَمَنْ يَّقْتَرِفْ حَسَنَةً﴾ her kim bir hasene, güzel bir

amel kazanırsa ﴿نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا﴾ biz ona onun hakkında daha ziyade bir güzellik

veririz - daha güzel sevab veririz ve o sebeble hem o hasenenin hüsnü

Sh:»4242

artmış olur, hem de daha güzelini yapmak melekesi ihsan edilir. ﴿إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ﴾ çünkü

Allah gafurdur. - Günahları örter ﴿شَكُورٌ﴾ şekûrdur - güzel amellere güzel sevab ve mükâfat ile

mukabele eder. Hasenatin ecrini zayı' etmez. 24.

﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا﴾ Yoksa Allaha karşı bir yalan uydurdu mu

diyorlar? - Bu Kur'anı yalan olarak uydurup Allaha isnad ile iftirâ etti diye iftira mı ediyorlar?

﴿فَإِنْ يَشَاءِ اللَّهُ يَخْتِمُ عَلَى قَلْبِكَ﴾ Allah dilerse senin de kalbini mühürler -

ya'ni Kur'ana uydurma yalan diyenler, sana yalan isnad edenler kalbleri mühürlenmiş, hakkı duyacak

kabiliyetleri kalmamış kimselerdir. Allah tealâ dilerse senin kalbinin üzerini de mühürleyiverir, vahyini,

lûtfunu kesiverir. Şu halde sen onların dediklerine keder etme de Allahın lûtfuna şükret

﴿وَيَمَحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ﴾ hem Allah bâtilı mahveder

﴿وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ﴾ de kelimatı ile hakkı ihkak eyler - onun için günden güne o

yalan diyenlerin bâtil sözleri mahvolur da senin hakkolan nübüvvetin tehakkuk ve teekküd eyler ve

Kur'anın va'dleri sübut bulur. Kur'an yalan olsa idi Allah onu tehakkuk ettirmez, çok sürmeden mahvederdi

﴿إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ şübhesiz o bütün sinelerin künhünü bilir - senin

kalbindekini de bilir. Onların kalblerindeki de. Bununla beraber 25.

﴿وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ﴾ binaenaleyh o

günahkârlar da hemen tevbe edip o seyyiattan vaz geçmelidirler. 29.

﴿وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ﴾ ve bu ikisinde, ya'ni Göklerde ve Yerde yaymış olduğu

dabbe - debelenen hayvan, bu âyetin zâhirine göre Göklerde

de Hayvanat vardır. Mücahid de buna kail olmuştur. Diğer ba'zıları ise Semâvattaki dabbeden murad

hevada uçuşan hayvanat olduğuna zâhib olmuşlarsa da böyle bir te'vile zaruret yoktur

﴿وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ﴾ bunları böyle yaradıp yayan o Allah dileyince hepsini

toplayivermeğe de ﴿قَدِيرٌ﴾ kadir, tamamyile kadirdir. - Onun için haşr-ü neşirde tereddüde mahâl

yoktur.

﴿٣٠﴾ وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا
عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣١﴾ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَالَكُمْ مِنْ
دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣٢﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي
الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٣٣﴾ إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ
عَلَىٰ ظَهْرِهِ إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣٤﴾ أَوْ
يُوبِقُهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٥﴾ وَيَعْلَمَ الَّذِينَ
يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٦﴾ فَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ
شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ
آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٧﴾

﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا
غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا
الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٩﴾
وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٤٠﴾ وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ
سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ وَلَمَنْ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَاعْلَيْهِمْ مِنْ
سَبِيلٍ ﴿٤٢﴾ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ
وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٣﴾
وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿٤٤﴾

Meali Şerifi

Başınıza ne musiybet geldi ise kendi ellerinizin kazancı iledir, halbuki bir çoğundan afvediyor 30 Hem

siz Arzda âciz bırakacak değilsiniz ve size Allahdan başka kurtaracak ne bir bâmî ne de bir yardımcı yoktur

31 Yine onun âyetlerindedir denizde o dağlar gibi akanlar, dilerse o rüzgârı durduruverir de sırtı üzerinde dura kalırlar, şübhesiz ki bunda nice âyetler var: çok sabırlı çok şükredici her kimse için 32 Yâhud da onları içindekilerin kazançlarıyla helâke sürükler, bir çoğundan

Sh:»4245

da afıv buyurur 33 Hem bilsinler diye o âyetlerimizde mücadele edenler ki kendileri için kaçacak yer yoktur

34 Hasılı size verilmiş bulunan şeyler hep Dünya hayatın geçici metaidir, Allah yanındaki ise daha hayırlı

ve daha bakalıdır fakat o kimseler için ki iyman etmişlerdir ve rablarına i'timad ederler 35 Ve onlar ki

günahın büyüklere ve açık çirkinliklere uzak bulunurlar ve her gadablandıkları vakit da onlar kusur

örterler 36 Ve onlar ki rabları için da'vete icâbet etmekte ve namazı kılmaktadırlar, buyurukları da aralarında

şurâdır (danışıklıdır), kendilerine kısmet ettiğimiz rızıklardan onlar masraf da verirler 37 Ve onlar ki

kendilerine bağı (haklarına tecavüz) vaki' olduğu vakit yardımlaşır onlar öcünü alırlar 38 Kötülüğün cezası

da misli kötülüktür, fakat her kim afvedip ıslâh ederse onun da ecri Allahadır, her halde o zalimleri sevmez

39 Ve elbette her kim zulm olunduktan sonra öcünü alırsa artık onlar üzerine (ceza için) yol yoktur 40 Yol

ancak haksızlıkla Yer yüzünde bagy ederek nasa zulm eyliyenler üzerinedir, işte onlara elîm bir azâb vardır

41 Her kim de sabreder suç örterse işte o azmolunacak umurdandır 42

30. ﴿وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ﴾ Başınıza ne

musibet geldiyse kendi ellerinizin kesbiledir. - Bu hitab mücrimlere mahsustur. Zira sabr ile ecre veya terfi

dereceye mazher edilmek gibi diğer bir takım sebeplerle mücrim olmiyanlara isabet eden musibetler de

yok değildir. «

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ
وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ﴾ وَالْأَنْفُسِ وَالشَّمْرَاتِ وَبَشَرِ الصَّابِرِينَ

Halbuki bir çoğundan afiv buyuruyor - ya'ni kesb ettiğiniz günahlarınızın bir çoğundan afiv buyuruyor da

Dünyada muâhaze etmiyor, zira «

﴿وَلَوْ يُوَاحِدُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ
دَابَّةٍ﴾ 31. ﴿وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ﴾ Ve siz Arzda

âciz

Sh:»4246

birakacak değilsiniz - ya'ni siz ne olsanız bu Arzdasınız ve her ne yapmanız, ne kuvvetler iktisab etseniz

başınıza gelmesi mukadder olan musibetlerden yakanızı kurtaramazsınız

﴿وَمَالِكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ﴾ ve sizin için Allahdan başka

ne re'sen kurtaracak bir veliy, bir hâmi vardır, ne de yardım edip defi' edecek bir nasîr - onun için Allaha

siğininip onun emirlerine, kanunlarına göre vazife iyfa etmekten başka suretle korunmanın çaresi yoktur. 32.

﴿الْحَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ﴾ Ve onun âyetlerindendir ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ﴾

denizde akan dağlar gibi gemiler - sizin de Arzda haliniz o gemidekilerin hali gibidir. Allah 33.

﴿إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ﴾ dilerse o rüzgârı, ya'ni o gemileri hareket ettiren kuvvei

muharrikeyi durdururur ﴿فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ﴾ o vakit o gemiler denizin sırtı

üzerinde dura kalırlar. ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ﴾ şübhe yok ki bunda, gemilerin denizin sırtı üzerinde

durakalmasında ﴿لآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ çok sabırlı, çok şükreden her kimse

için bir çok âyetler vardır. - Ki insanların aczini ve hakıkatte Allahdan başka ne bir veliy ne de bir nasîr

olmadığını isbat eder. Lâkin sabrı olmiyanlar bu gemilere binip de bu vukuatı müşahede ve tefekküre

himmet edemezler, şükürü olmiyanlar da bu nazar ve tefekkür ni'metinin kadrini bilip de netaicini istihrac

edemezler, onun için demişlerdir ki iymanın nısfı sabır, nısfı şükürdür.

34. ﴿أَوْ يُوبِقَهُنَّ بِمَا كَسَبُوا﴾ Yâhud da içindekilerin kesibleriyle, ya'ni kazandıkları

cürümleri sebebiyle veya mallariyle birlikte o gemileri telef eder, rûzgârı durdurmaz, lâkin şiddetli fırtına

vererek batırır, parçalar ﴿وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ﴾ bununla beraber bir çoğundan da afveder. -

Batırmadan

Sh:»4247

kurtarır 35. ﴿وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا﴾ hem bunları bir de şunun için

yapar ki âyetlerimizde mücadele edenler bilsin anlasınlar ﴿مَالَهُمْ مِنْ مَّحِصٍ﴾ kendilerine

kaçamak, kurtuluş yoktur - halâs, kurtuluş, ancak Allahın âyetlerini teslim ederek onların delâletleri

daireesinde çalışmaktadır. Ey Allahın âyâtında mücadele eden kâfirler 36.

﴿فَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ﴾ bütün bunlardan anlaşılır ki şimdi size verilmiş bulunan şeyler

her ne olursa olsun ﴿فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ hep Dünya hayatın geçici metâdır

﴿وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى﴾ Allah yanındaki ise hem daha hayırlı hem daha

bakalıdır - hem şer karışığı olmaksızın halîs hayr-ü menfeattir, hem de devamlı ebedîdir.

﴿لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ fakat o kimseler için ki iman etmişlerdir

ve yalnız rablarına tevekkül kılarlar - ancak ona tefvizi umur ederler ve onun kudretine, va'dlerine va'dlerine

İ'timad ederek emri dairesinde vazifelerini yaparlar ve her vesîle ile rızasını ararlar. Hazreti Alîden rivayet

olunur ki Hazreti Ebî Bekir malının hepsini tesadduk etmiş bir takım kimseler onu levm eylemişlerdi. Bu âyet

o sebeble nâzil oldu. İyman ve İ'timad gerek bir ferdin ve gerek bir cemaatin ruhunda dinin, muvaffakiyyetin

rûknü olan iki esas haslettir. Bu iki seciyyenin ba'zı tezahüratını izah eden âtideki evsaf da bir millet için ne

güzel düsturlardır. 37. ﴿وَالَّذِينَ يَحْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْأَثْمِ وَالْفَوَاحِشِ﴾ ve

onlar ki günahın kebairine ve fevahişe uzak dururlar. -

KEBÂİR, üzerine va'd terettüb eden veya haddi icab eden yahud sarahaten nehiy bulunmuş olan

günahlar,

Sh:»4248

FEVÂHİŞ de onların içinde bilhassa çirkinliği açık ve aşırı olan günahlar, fuhşiyat

﴿وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ﴾ ne zaman da gazablanırlarsa onlar mağrifet ederler. - Suçu

onlar örterler, kusur afvederler. Burada «هم» zamiri kasr ifâde eder. Bu kasrın da vechi şudur: gadab

hâlinde kusur ve günah afvedebilmek gayet nadir vakî' olan yüksek bir ahlâktır. Bu sebeble şöyle denilmiş

oluyor ki işte bu gadab hâlinde kusur örtmek gayzı yutmak gibi büyük haslet ancak onlara yakışır, ve onlar

ona lâyıktırlar « وَالْكََاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ط » medfhasına

müstehiktirler. 38. ﴿ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ ﴾ Ve onlar ki rabları için da'vete icâbet

etmekte ﴿ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ﴾ ve namazı dürüst kılmaktadırlar. - Allaha iman ve itaat için

Peygamber tarafından yapılan da'vete eshabı kiramın bî'at ve icabetleri gibi bî'at ve dînin direği olan

namazı ikame ile cemaat ve cem'iyeti sağlam tutanlar ﴿ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ ﴾ emirleri

de beyinlerinde şurâdır. - İşleri: buyurukları istibdad ile değil, aralarında danışıkla, reiylerine müraceat

iledir. Kendi işlerine kendileri sahibdir, başkalarının elinde esir değil aralarında tesânüdsüz cem'iyetsiz,

müteferrik da değil, toplanıp sözü bir etmesini bilirler. Müraceatın sureti de reiy kabiliyeti olan ammenin

re'ylerini temsil edebilecek icthad sahibi hall-ü akd erbabının toplanıp müzâkere etmesiyledir. Resuli

ekrem sallallahü aleyhi vessellem « وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ » müeddasınca harb maslâhatlarına

teallûk eden işler de müşavere ederdi. Ondan sonra da eshab gerek onda ve gerek ahkâmda müşavere

ettiler, Peygamberin vefatı üzerine Halife intihabı ve ehli riddete kıtal, ceddin mîrası, şarab içenlerin

haddinin adedi ve Irakta fetholunan erazînin ahkâmı ve saire gibi mesail hep bu kabildendir. Şübhe yok ki

ahkâma müteallık müşavere, hakkında nassı kat'î ma'lûm

Sh:»4249

olmayıp az çok mevridi ictihad olan veya tatbikatı mücahedeye mütevakkıf bulunan hususattadır. Şûrâ

müzakereleri icmaî mes'elelerin aslını teşkil eder. Tarihi islâmda ve Usuli fıkıhta maatteessüf bu şûrâ

düsturu devri sahabeden sonra Kur'anın verdiği bu ehemmiyet ile mütenasib bir surette inkişaf

ettirilememiştir. Şûrâ esasen fütya gibi büşrâ vezninde masdar olup teşavür, ya'ni birbirinin re'yini almak

demektir. Aslı arıdan bal almak ma'nâsile alâkadardır. Zu şûrâ ma'nâsına da gelir, netekim bu ma'nâ ile

şûrâ hey'etine de itlak olunur. ﴿وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾ ve kendilerine verdiğimiz

rızıklardan infak da ederler. - Belli ki bu infak şûrâ ile verilen kararın icrası için lâzım gelen masrafı te'min

ma'nâsını anlatmaktadır. O münasebetle bu da iktizasına göre şûrâ ile halledilmek lâzım gelir. Şu da bunu

iş'ar eyler: 39. ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ﴾ ve onlar ki kendilerine bağı isabet

ettiği, ya'ni haklarına tecavüz vaki' olduğu vakit ﴿هُمْ يَنْتَصِرُونَ﴾ yine kendileri yardımlaşır

öçlerini alırlar. - Haklarını müdafea eder, haksızlığa boyun eğmez, zilleti hoşlanmaz, bağı-ü tecavüz

edenin cezasını verirler, aşırı gitmiyerek adâletle öçlerini alırlar ve bunun için başka bir milletin himâyesine

sığınmazlar, kendi cemaat ve milletlerinin istiklâli ve izzet ve nusrati birliğile zâlim ve bağınin hakkından

gelirler. Görülüyor ki burada bağı « هم » zamiri ile cem'a teallûk ettirilmiştir. Bu ise bağıın umuma teallûkunu ifâde eder. Bundan dolayı ba'zıları bunu yalnız haricden vâkı' olan tecavüze mahsus zannetmişler de müşrik müslime tecavüz ettiği takdirde intikamını alanın medhiyle tefsir etmişlerdir. Lâkin gerek hakkullah ve gerek hakkı abd olsun mutlak hakkın mahfuziyeti hakkullah, ya'ni hukukî âmme cümlesinden olduğu ve binaenaleyh her ferdi mü'minin hukûku cemaatin teahhüdü altında bulunduğu cihetle ona

Sh:»4250

karşı tecavüz hukukî âmmeye tecavüzü mütezammın olduğundan gerek haricden ve gerek dahilden umumî, hususî vakı' olan tecavüzün defı ve cezasının verilmesi cem'iyetin vazifesi, ya'ni lâekal farzı kifâyedir. Dahilden olanlara mahkemelerin adâletini te'min, haricden olanda da siyasî tedbirlerle bu intisarın yapılması ve yapılabilmesi bir milletin yüksekliğini ve hakkı hayatını gösteren en âlî faziletlerdendir. Onun

için diğer müfessirîn demişlerdir ki « كَلُّ بَاغٍ بَغِيٍّ فَحَمْدَ الْمُنْتَصِرِ مِنْهُ » bağıyeden

her bağıye karşı intisar medholunmuştur. İbni cerri Taberî, tefsirinde der ki: bu ikinci kavil savaba evlâdır.

Zira Cenabı Allah bir ma'nâyı tahsis buyurmamış bağıyedenden bihakkın öcünü alan her müntasırı senâ

etmiştir. Buna karşı bir diyen diyebilir: intikamda senâ edecek ne var? Denilir ki zâlîme müstehk olduğu

cezayı vermekte onu hak yoluna doğrultmak, bunda ise en büyük medih vardır **اه**. Hasılı bu sıfat

yukarıda « **وَأَمْرٌ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ** » diye beyan buyurulan adalet emrinin tatbiki noktai

nazarından gayet mühim olan yüksek bir ahlâkın, kuvvetli bir ruhi içtimaînin tecelliyatını ifâde etmektedir ki

bunu mukabili olan « **وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ** » vasfiyle beraber olarak mülâhaza

etmek, gerek kasırların ma'nâsını mülâhaza ve gerek ehemmiyyetini takdir eylemek için daha faydeli olur.

Ya'ni afiv de ederler, intikam da alırlar, lâkin her ikisini de kendi istiklâleriyle yaparlar, ne afivlerinde ne de

intikamlarında başka bir millet ve cemaatin tesirine mahkûm olmazlar. Böyle intisar ve intikamın niçin ve

nasıl meş'ru ve müstahsen olduğuna gelince: 40. ﴿ **وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا** ﴾

kötülüğün cezası da misli kötülüktür. - Bu düstur Fıkıhta ukubat ahkâmına büyük bir esas olan ve alel'umum

ceza kanunlarına esas ittihaz edilmesi lâzım gelen bir kanunı küllîdir. Ya'ni bağı, zulümdür, kötülüktür,

kötülüğe meydan vermeyip ceza vermek de güzel bir iştir. Lâkin bunun güzel olması iki şart ile meşruttur.

Birincisi: cürme,

ceza olabilmek için onun gibi bir seyyie, ya'ni mücrimin hoşuna gitmez bir fiil olmalıdır. Yoksa o bir ceza

değil cürm ve zulme teşvik olur, yerine düşmiyen güzellik ise çirkin olur. İkincisi; ceza cürmün misli ve

müsavîsi olmalıdır, yoksa adâlet olmaz. Bu ma'nâ adâlet kelimesinin mefhumunda da dahildir. Onun için

bagye karşı öd alınırken haddini aşip da tecavüz etmemelidir. ﴿فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ﴾ Her kim

de afvedip islâh eyleser - kendine kötülük eden kimsenin suçunu afvedip onunla arasındaki husumet halini

düzeltilirse ﴿فَاجِرُهُ عَلَى اللَّهِ﴾ onun da ecri Allahadır. - Allahın uhdesindedir. Ya'ni Allah

ona çok büyük ecri ihsan eder. Burada « مَنْ عَفَا » diye afvin müfred sıgasiyle iyrâdı bunun hukukı

umumiyyede değil, hukukî şahsiyyede cereyan edeceğine bir tenbih gibidir.

﴿إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾ Her halde o, Allah zulmedenleri sevmez - ya'ni gerek

ibtidaen bagy-ü zulm edenleri gerekse cezâda ileri gitmek suretiyle zulm edenleri, hiç birini sevmez.

Cezada mümâselet ve müsavata riayet müşkil olan hususatta zulm ihtimali galib olacağı için tecziyeye

kadir olduğu halde afiv ile islâh yapan kimselere Allah büyük ecir verir 41.

﴿وَلَمَنْ أَنْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ﴾ zulm olunduktan sonra ödünü alan kimse elbette

﴿فَأُولَئِكَ مَاعَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ﴾ öyleler üzerine yol yoktur - Afiv evlâ olmakla beraber

afvetmeyip de mukabele bilmisil yapan ferdlere karşı ceza için yol yoktur. 42.

﴿إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ﴾ O yol ancak nasa zulm

edenlere - ibtidaen zulm eyliyen veya mukabelede ileri giden, cezada haddi aşanlara

﴿وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ ve yerde haksızlıkla bagy eyliyen

-

Sh:»4252

tekebbür ve tecebbür yapanlardır. ﴿أُولَئِكَ﴾ işte onlar - öyle bigayri hak zulm ü bagy ile mevsuf

olanlar ﴿لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ için elîm bir azâb vardır. 43.

﴿وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ﴾ Ve elbette sabredip setr eyliyen kimse

﴿إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾ şübhesiz ki o azmolunacak umurdandır. - Buradaki

mağrifet yukarıda zikrolunan afiv, sabır da islâhtır. Buna sabır ta'bir olunması afiv ve mağrifetin sabra

mütevakkıf ve bunun ülülazm olan büyük kimselerin şanından bulunduğunu ve binaenaleyh afv-ü setrin

âcizlerden değil, gücü yetenlerden sâdır olmak şartıyla medh-ü sitayışe şayan olduğunu anlatır.

﴿٤٤﴾ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ وَتَرَى
الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلِ

﴿٤٥﴾ وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ
طَرْفِ خَفِيٍّ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا
أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَلَّا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ
﴿٤٦﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَنْ
يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٧﴾ اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ
أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ مَا لَكُمْ مِنْ مَلَجٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا
لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٨﴾

Sh:»4253

﴿٤٨﴾ فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا أَنْ عَلَيْكَ إِلَّا
الْبَلَاغُ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا وَإِنْ
تُصِبَّهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٩﴾
لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ
إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ ﴿٥٠﴾ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا
وَإِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥١﴾ وَمَا

كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحِيًّا أَوْ مَنْ وَرَأَى حِجَابٍ أَوْ
يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بآذَنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلَىٰ حَكِيمٍ ﴿٥٢﴾
وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي
مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ
مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٣﴾ صِرَاطِ
اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِلَّا إِلَى اللَّهِ
تَصِيرُ الْأُمُورُ ﴿٥٤﴾

Sh:»4254

Meali Şerifi

Her kimi de Allah şaşırtırsa artık ondan sonra ona hiç bir veliy yoktur ve göreceksin o zalimleri azâbı

gördükleri vakit diyecekler: var mı geri dönmiye bir yol? 43 Ve göreceksin onları o ateşe arz olunurlarken,

zilletten boyunlarını bükerek göz altından bakarlarken, iman etmiş olanlar da şöyle demekte: gerçek

husrâna düşenler Kıyamet günü kendilerine ve âilelerine hasar eden kimselermiş! Bakın zâlimler

hakikaten mukim bir azâb içindedirler 44 Ve onlara Allahın önünden kendilerini kurtaracak veliyler de yoktur, her kimi de Allah saptırırsa artık onun için yol yoktur 45 Allahdan reddine çare olmıyan bir gün gelmezden evvel rabbınızın da'vetine icabet ediniz, o gün sizin için ne sığınacak yer vardır, ne de inkâre çare 46 Yine aldırıyorsa biz de seni üzerlerine mürakıb göndermedik a, sana düşen ancak tebliğdir, fakat biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımız vakit onunla ferahlanır ise de kendi ellerinin takdim ettiği sebeblerle başlarına bir fenalık gelirse o vakit insan hepsini unutan bir nankördür 47 Allahındır bütün Gökerin ve Yerin mülkü, dilediğini yaratır, dilediği kimseye dişiler bahşeder, dilediği kimseye de erkekler bahşeder 48 Yâhud da onları erkekli dişili ikizler, dilediğini de akım kılar, her halde onun ilmi çok, kudretine nihâyet yoktur 49 Bununla beraber hiç bir beşer için kabil değildir ki Allah ona başka suretle kelâm söylesin, ancak vahyile veya bir hicab arkasından ve yâhud bir Resul gönderip de izniyle ona dilediğini vahyettirmesi müstesna, çünkü o çok yüksek, çok hakîmdir 50 Ve işte sana böyle emrimizden biz ruh vahyettirdik, sen kitab nedir? İyman nedir? Bilmiyordun ve lâkin biz onu bir nur kıldık. Onunla kullarımızdan dilediğimize hidâyet vereceğiz ve emîn ol sen her halde doğru bir yola çağırıyorsun 51 O Allahın yoluna ki Gökerlerde ne var, Yerde ne varsa hep onundur, uyan! bütün işler döner dolaşır Allaha varır 52

50. ﴿إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾ çünkü o alîmdir kadîrdir - onun için her

Sh:»4255

ne yaparsa hikmet ile ihtiyar ile bile bile yapar ve her ne isterse yapar 51. ﴿وَ﴾ bununla beraber

﴿مَا كَانَ لِبَشَرٍ﴾ Allah ﴿أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ﴾ hiç bir beşer için kabil değildir ki

ona - şu üç suretten - başka türlü kelâm söylesin ﴿إِلَّا وَحْيًا﴾ ancak vahiy halinde - doğrudan

doğru vahyederek, gayet seri' ve hafî bir işaret halinde tefhim ve birdenbire kalbe bırakıp ilham suretiyle ki

kelâmın sırf ruhanî olarak bilâ vasıta sünuh ve telâkkîsidir, ve şiddet ve za'f ile müteaddid meratibe

mütehammil olabilir. Hem Enbiyaya hem de Hazreti Musânın validesine olduğu gibi sair insanlara dahi

gerek yakazada ve gerek menamda olur. Gıyabdan da olur, rü'yet halinde de, netekim isra gecesi

Resulullah'a öyle olmuş idi, onun için mukabilinde buyuruluyor ki

﴿أَوْ مِنْ وَرَائِي حِجَابٍ﴾ veya hicab arkasından - söylemekle ki ba'zı ecsamda ve

samiada kelâm halkedip işittirir de, işiden kimin söylediğini görmez. Netekim Hazreti Musâya böyle

olmuştu. Bu doğrudan doğru kalbe değil, samiaya ilka edilmiş olduğundan perde arkasından olmuş oluyor.

Resulullahın « أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلْصَلَةِ الْجَرَسِ » ba'zan bana çan sesi gibi

gelir» dediği kısım da bu kabîlden sayılmak lâzım gelir. ﴿أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا﴾ yahud da bir

Resul, ya'ni tebliğ vasıtası bir Melek gönderip - mübelliğ olduğunu tanıttırıp da

﴿فِيُوحِي بِأَذْنِهِ مَا يَشَاءُ﴾ izniyle, tevfiğ ve teysîriyle dilediğini vahyettirmek suretiyle - ki

Peygamberlere ekser vakıtlarda vaki' olan böyle iyhâdır. « مَا يَشَاءُ » buyurulmasından da

anlaşılacağı üzere bu iyha ile Melekin vahyi gerek kalbe ilka ve gerek sesle ve yâhud sessiz kelâm ile

olabileceği gibi Melekin gelişi dahi cismanî bir surette temessül edip etmemekten eamdır

Melekin

Sh:»4256

kuvvet ve mertebesinin de ayrıca bir ehemmiyeti mahsusası vardır. Meselâ Cibril ile olan vahyin ifade

ettiği ilmi zarurî hepsinden yüksek olur. Sonra Peygamberler vasıtasıyla sair insanlara olan tebligat ve

telkinat da bu kısma dahildir, Resul göndermektir. Bu kısımda Resul tebliğa vasıta olurken aynı zamanda

mürsil ile mürseli ileyh arasında bir şahid demek olduğu cihetle bu nevi' vahyin ilmiyetinde obirlerinden

fazla bir müeyyid var da bundan olsa gerektir. Vahiy hakkında yukarılarda ba'zı sözler geçmişti. Bu âyet,

vahyin bütün aksamı mümkinisini hulâsa ettiği cihetle kelimenin lügatteki ma'nâsına bir daha atfı nazar

edelim. Alûsînin kaydettiği vechile imam Ebû Abdillahi teymiyyi isbehânî demiştir ki: vahyin, aslı tefhimdir.

Kendisiyle bir şey tefhim olunabilen meselâ ilham, işaret, yazı hep birer vahiydir. Ragıb da Müfredatında

der ki: vahyin aslı seri' işarettir. Sûrati tezammun ettiği içindir ki « **أَمْرٌ وَحِيٌّ** » denilir, çok çabuk emir

demektir, bu, kâh remiz ve ta'rız yollu kelâm ile olur. Ve kâh terkipten mücerred ses ile olur ve ba'zı

cevahirin işaretiyle ve kitabet ile de olur. Netekim « **فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا** » kavli

kerimi ona hamledilmiştir: remiz denilmiş, i'tibar denilmiş, yazı denilmiştir «

﴿يُوحَىٰ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ﴾ • ﴿وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ
﴿مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ﴾ « **أَوْلِيَائِهِمْ** » kavlinde de bu vücuha üzere

işaret olunan vesvese tarzındadır. Bir de bilhassa Allah tealânın Enbiya ve Evliyasına ilka olunan kelimeyi

ilâhiyyeye « **وَحَى** » denilir, bu da işbu « **وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ** » âyetiyle beyan buyurulduğu üzere

bir kaç türlüdür: ya müşahede olunan bir Resul ile olur ki zati görölür kelâmı işidilir, Cibril aleyhisselâmın

muayyen bir surette Peygambere tebliği gibi. Yâhud muayene olmaksızın kelâmı işitmekle olur. Musâ

aleyhisselâmın kelâmullahı işitmesi gibi. Yâhud kalbe ilka ile olur. Aleyhisselâtü vesselâmın = «

﴿إِنَّ رُوحَ الْقُدُسِ نَفَثَ فِي رُوعِي﴾ « **رُوحِ الْقُدُسِ نَفَثَ فِي رُوعِي** » Ruhulkudüs ruıma, ya'ni kalbime üfledi»

buyurduğu gibi, yâhud ilham ile olur: « **وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ** » gibi ve yâhud

teshîr

Sh:»4257

ile olur « وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ » gibi. Yâhud menamda olur. Netekim aleyhissalatü

vesselâm buyurmuştur ki «

انْقَطَعَ الْوَحْيُ وَبَقِيَتِ الْمُبَشِّرَاتُ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ » vahiy kesildi mübeşşirat

kaldı; mü'minin ru'yası». İlham, teshir, menam bu üçüne « إِلَّا وَحْيًا » kavli delâlet ediyor kelâmı

işitmeğe « أَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ » kavli delâlet ediyor. Cibrilin tebliğine de «

أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا » kavli delâlet ediyor. Lügaten vahyin fili sülâsiden de gelir ise de

Kur'anda hep ifalden varid olmuştur. İfal babından iyha sülâsisi gibi vahyetmek, vahiy vermek ma'nâsına

gelmele beraber ta'diye ile vahyettirmek, göndermek ma'nâsına dahi gelir. Burada aksanı temyiz ettirmek

için doğrudan doğru olan evvelkine vahiy, Resul ile olan üçüncüye iyha ta'bir buyurulmuştur. Hasılı Allah

tealâ hiç bir Peygambere: ne Musâya ne de sairlerine bu üç tarzdan başka bir suretle kelâm söylememiştir

ve hiç bir beşere başka türlü söyleyemez. Beşerin beşerle konuşması gibi karşı karşıya ve ap açık muhdud

bir suretle konuşmaz ﴿إِنَّهُ عَلَىٰ شَيْءٍ حَكِيمٌ﴾ çünkü o çok ulu çok yüksektir. - Onun için beşer onun

yüksekliğine yetişip de kadîm olan kelamını olduğu gibi telâkkiye dayanamaz. Fakat ﴿حَكِيمٌ﴾

hakîmdir - onun için hikmetine göre vahiy veya iyha ile söyler. Bu âyetin tefsirinden şeyh Abdülvehhab

Şa'ranînin kayde şayan ba'zı ifadeleri vardır ki âlûsî bunları şöyle nakleder: şunu bil ki: hakkın kelâmını işitmekten men'eden ancak beşeriyyettir. Kul ondan yükseldiği vakit ona Allah tealâ, ervahı mücerredeye söylediği haysiyyetten söyler, beşere beşer denilmesi de ruhun derecesine irmekten alıkoyan ümure mübaşeretî hasabıyledir. İremeyince de Allah tealâ ona eşyada söyler ve onlarda tecelli eder. Enbiya gibi ona irenler ise öyle değildir. Onun için onların gayrisine Hak sübhanehu ancak suret hıcabları içinde tecelli eyler. Eğer Allah tealânın kuluna hidayeti olmasa idi onun rabbi olduğunu tanıyamazdı. Şunu da bil ki Allah tealânın kendisinin gayrine

Sh:»4258

söylemesine yâhud kendisinin gayrisine işittirmesine hakikat tehammül edemez, o hâlde kuluna işittirmek üzere hitab ettiği vakit onun cemii kuvvâsı olmak ıktiza eder çünkü münacat sırasında Hak sübhanehu onun bütün kuvveleri olmaksızın hâdisin Kelâmı kadîmi işitmeğe takat yetirebilmesi muhaldir. Onun için Musâ aleyhisselâm düştü bayıldı, zira o makama lâıyk tecellîyi kabul edecek isti'dadı yoktu, fakat Peygamberimiz sallallahü aleyhi vesellem sebat etti. Hakkın abdine sem'ı ve basarı ve cemii kuvvası olduğu o mahabbet derecesi dağda bulunmadığı için cebel dahi hitabı işitmeğe dayanamadı da hurduhaş

oluverdi. Şunu da bil Hak sübhanehunun halka hadîsi (sırf söyleyişi) ebeden lâyezaldir, şu kadar ki insanlardan kimisi onun hadîs olduğunu bilir, Hazreti Ömer radiyallahü anh ve ona vâris olan Evliya gibi, kimisi de onu tanımaz da bana şöyle şöyle zuhur etti der durur ve onun kendisine Hak sübhanehu ve tealânın bir hadîsi olduğunu bilemez. Şeyhımız der idi: Hazreti Ömer semaı mutlak asbabından idi ki Allah tealâ onlara her şeyde söyler ve lâkin söylemenin lakabları vardır: eğer onunla Hak tealâyâ cevab veriyorlarsa ona hadîs denir ve eğer birbirlerine cevab veriyorlarsa ona muhadese (muhavere) denilir ve eğer Hak sübhanehunun hadîsini dinliyorlarsa o kendileri hakkında hadîs değil, bir hitab veya kelâmdir, müteheccidîn hakkında «**انَّهُمْ أَهْلُ الْمُسَامَرَةِ**» onlar ehli müsemeredir diye vârid olmuştur. Demek oldu ki vahiy, Allah tealânın has kullarının kalblerine hadîs tarzında ilka buyurduğudur ki ondan onlar için her hangi bir emre bir ilim hasıl olur. Eğer böyle olmazsa ne vahiy ne hitab olmaz. Çünkü nâs indindeki zarurî ilimler gibi ba'zı insanlar kalblerinde bir işe dair bir ilim duyabilirler ve bu sahih bir ilimdir. Lâkin hitabdan sâdir olmuş

Sh:»4259

değildir. Sözüümüz ise vahiy denilen ilâhî hitab hakkındadır. Çünkü Allah tealâ vahyin bu sınıfını kendisine

gelen kimsenin bir ilim istifâda edebileceği bir kelâm yapmıştır. Şunu da bilmeli ki Evliyanın kalblerine ilham vahyinden inebilen ancak ervahı melekiyyeden uzanan bazı dakıkalardır, yoksa nefsi melâike değildir. Çünkü Melek Peygamberlerden gayrisine asla vahyile inmez ve kat'â bir emri ilâhî ile emretmez. Zira şerîat tekarrur etmiş, yalnız mübeşşirat vahyi kalmıştır ki vahyin en umumîsidir. Hakdan abde olur, vasıtasız da olur, vasıta ile de olur, vasıta nübüvvetin şanıındandır, vasıtalıda Melekin tevassutu lâbüdd olur. Lâkin Melek ilka halinde zâhir olmaz. Halbuki Peygamberlerde öyle değildir. Çünkü onlar Meleki söylerken görürler, veliy ise Meleki ancak ilka halinin gayrisinde müşahede edebilir, kelâmını işitirse göremez, görürse söylemez. Demek ki arifler kendilerini geçmiş olan nübüvvet pâyelerine iremezler, bununla beraber haklarında mübeşşirat bâkîdir. Ancak onda da nâs mütefadıldır, kimisi vasıta bişaretinden ileri geçemez kimisi de yükselir: efrad gibi ki onlar için vasıtaların irtifaile mübeşşirat vardır, maamafih nübüvvet yine yoktur. Onun için ahkâmda inkâr olunurlar. Zira hakkın kendilerine ta'rifatından gördükleri ile zâhirde müstekıl bir şeriat imiş gibi amel etmeleri haysiyetinden Enbiyaya benzemek isterler, fakat obir şeriat değil, onu bir beyandır. Binaenaleyh münkatî' olan vahiy ancak teşri' vahyidir. Sünnette mücmel olan umurun ta'rifine gelince bu ümmet için o bakıdır ki nâsı da'vet ettikleri mevzu'larda basîret üzere bulunsunlar, çünkü o ilâhî bir haberdir, Allah tealâdan ilham eylediği kuluna görünmiyen bir Melek vasıtasile ihbardır. İlham ancak hayır hususunda olur. « فَالْهَمَّهَا فُجُورَهَا » da fücurun ilhamı

ictinab edilmesi ma'nâsınadır. Netekim tekvasının ilhamı amel edilmesi içindir. İlhamın ekmele şer'a ittiba' ve

kütübi ilahiyyeye nazar ve onun hududunda durmak ve emirlerini tutmak ilham

Sh:»4260

olunmasıdır taki tabiatın pası silinsin de onda suveri âlem intikaş etsin. Amma «

« مِنْ وَرَائِي حِجَابٍ » kavli celfî kalbe değil, sem'a ilka olunan hitabı ilahîdir ki ilka olunan kimse

onu idrâk eder de işittirenin maksadı ne olduğunu anlar. Bu ba'zan tecellî suretinde hasıl olur da o suret

ona hitab eder, halbuki o aynı hicabdır. Fakat o hitabdan delâlet ettiği ilim fehm olunur ve bilinir ki o bir

hicabdır, mütekekkim onun verasındadır. « أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا » Kavline gelince: bu da Meleklerle

indirilen veya beşerî Resul ile bize getirilendir. İkisi de Allah tealânın kelâmını tilâvet edenler gibi bilhassa

nakl eyledikleri zamandır, yoksa kendi nefislerinde buldukları bir ilmi nakl-ü izzah ederlerse o kelâmı ilâhî

değildir. Evliyadan kimisi her insana hususî olan vahiy ve ilka halinde Allah tealâdan terceme verir, bunda

söylenen veya yazılan harflerin suretleri mütercimmin ve o suretlerin ruhu ise Allahın kelâmı olur. Ba'zı kerre

de veliy: kalbim bana rabbımdan şöyle tahdis etti der ki hususî surette demek ister. Bunları belle ve iyi

teemmül eyle ۱. ۱. Şa'ranî kuddise sîrrüh bu son ihtar ile «Enbiyadan maadasının ilhami umum için ilim

sebeblerinden değildir.» diye akaid ve usulde ulema beyrinde ma'ruf olan esasa tenbih eylemiş oluyor.

Şundan da gaflet edilmemek lâzım geliyor ki vahiy, sırf enfüsî olan mücerred bir vicdan hâdisesi olarak da

kalmıyor, hakdan haber alan bir ihtıbar, nefsin mâverâsında vakıı duyuran bir ilmi yakîn ve hatta aynı yakîn

haysiyyetini hâizdir. Bunda aynî, sem'î, kalbî üç haysiyyet de vardır. İhtimal ki « عسق » buna işarettir. Bu

suretle Sûrenin başında « كَذَلِكَ يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ »

buyurulduğu gibi burada da buyuruluyor ki: 52. ﴿وَكَذَلِكَ﴾ ve işte böyle - bu zikrolunan üç nevi'

vahy ile yâhud Sûrenin başında geçtiği üzere evvelki Peygamberlere vahyedildiği gibi bu üç tarz ile

﴿أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا﴾ sana emrimizden bir ruh

vahy

Sh:»4261

eyledik - ya'ni ilim, irade mebdei gibi bir ma'nevî hayat mebdei olan Kur'anı vahy ettik, diğer bir ma'nâ ile

ruhı emîn olan Cibrili vahy ile gönderdik. Yoksa

﴿مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ﴾ sen ne kitab nedir? Bilirdin ne

de iman - kitab sahibi olmak şöyle dursun kitabın mahiyyetini bile bilmezdin ve mücerred kendi dirayetinle

iymanın vücubunu ve erkân ve şeraitını kitabda olduğu gibi takdir edemezsiniz. Çünkü iymânın şeraiti

miyanında yalnız akıl kifayet etmeyip vahy ile alınması lâzım gelen cihetler vardır. Hattâ şeri' varid olmadan

tevhid bilinse de iymânın vücubu, ya'ni teklif ve vazife aklın değil, şer'in iycahına tabi' olduğundan vahiyden

bilmezdi. Kitabın ne olduğunu bilmeyen bir kimsenin diğer bir şeri' ile teabbüdünü olabirirse de ilmî ve

tahkikî olmaz «

وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ

» misdakınca bir zann-u taklidden ibaret olur ﴿وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا﴾ velakin biz onu - o

sana vahy eylediğimiz ruhu - bir nur kıldık. Bir nur ki

﴿نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا﴾ onunla kullarımızdan dilediğimiz kimselere

hidayet edeceğiz, yol göstereceğiz, murada irdireceğiz

﴿وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ ve emîn ol ki sen her halde bir doğru yola

kılavuzluk ediyorsun 53. ﴿صِرَاطِ اللَّهِ﴾ ya'ni Allahın yoluna - eğri ve dolambaçlı yollara değil,

doğrudan doğru Allahdan gelen ve Allaha götüren yola. Bu yolun, bu gayenin şanındaki azameti tescil, ve

her murada irmek için istiklal ve istikametinin vechini takrir ve sülükünün vücubunu te'kid zımında hatime

olarak şu vasf irad buyurulmuştur: ﴿الَّذِي﴾ o Allah ki

﴿لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ Göklerde ne var, Yerde ne varsa

hep onundur - her vechile

Sh:»4262

onundur, onun halkı, onun milkidir. Bütün tesarruf hakkı onun, hüküm onun, onun için her ne istenecekse

ondan istenilmek ve onun iradesi şer'i ve kanunu dairesinde istenilmek en doğru yoldur. Bazı şeyler,

ondan beride bazı kimselerin, ferdlerin veya cem'iyetlerin emr-ü tesarrufu altında olmasına gelince:

﴿إِلَّا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ﴾ iyi bil ki bütün işler döne dolaşa nihayet yalnız

Allaha varır - o muvakkat tesarruflar zâil ve bütün hüküm Allaha aid olur. Onun için başka yola giden

başkalarına tapanlar sonunda şaşkın ve perişan, Allah yolunu tutanlar ise akıbet her murada irer, mazheri

gufran ve rıdvan olurlar.

Sûrei Şura burada hitam buldu. 30 Receb 1354. Şimdi aynî ruhu sûrei Zuhruf ta'kib edecektir «

«اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِمَّنْ هَدَيْتَ إِلَى صِرَاطِكَ الْمُسْتَقِيمِ».

